

China's Realistic Foreign Policy in the Persian Gulf in the 21st Century

Farajollah Ahmadi¹, Narges Khaton Mirhosseini²

1. Corresponding Author, Associate Professor, Department of History, Faculty of Literature and Humanities, University of, Tehran Tehran, Iran. Email: fahmadi@ut.ac.ir

2. M.A. Graduated, Department of History, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: n.m.hosseini@ut.ac.ir

Article Info

Article Type:
Research Article

Article History:
Received:
5, January, 2025

In Revised Form:
5, November, 2025

Accepted:
15, December, 2025

Published Online:
12, January, 2026

Keywords: The Persian Gulf, China, Foreign Policy, Realism, 21st Century.

Abstract

At the beginning of the 21st century, one of China's most important concerns was its urgent need for energy resources to sustain its economic development. In 2001, when China joined the World Trade Organization, Beijing's desire to engage with the international community and be present on the world economic scene doubled, adopting a variety of approaches in its foreign policy. These new approaches along with other policies brought numerous political-economic achievements to China. The "realism" approach was one of the strategies in which China was able to pursue its long-term goals in the Persian Gulf. Therefore, the purpose of this article is to understand the realist approach in China's foreign policy and its purpose is to examine the impact of this approach on China's success in interacting with the Persian Gulf. This article seeks to answer this main question: "What have been the achievements of China since the beginning of the 21st century, through adopting Realism in foreign policy? The hypothesis of this article is based on the fact that at the beginning of the 21st century, China tried to expand its interaction with the Persian Gulf countries in the form of various projects by inclining towards a realistic approach, and participating in international forums related to the Persian Gulf, it advanced its political and economic goals, which were to receive energy, dominate the regional markets, and maintain the security of their resources and interests. Findings of this article suggests that China's foreign policy in the Persian Gulf is a prime example of a pragmatic and calculated realism that Beijing has developed under the guise of multilateral economic diplomacy. This article presents its findings by collecting library information and internet resources in a descriptive-analytical method, and then draws conclusions.

Cite this The Author (s): Ahmadi, F., Mirhosseini, N. K., (2025-2026), A Study of China's Realistic Foreign Policy in the Persian Gulf in the 21st Century. Historical Sciences Studies Vol.17, No 2, Serial No.40 – Autumn & Winter:(1-24).

DOI: [10.22059/jhss.2025.388234.473773](https://doi.org/10.22059/jhss.2025.388234.473773)

Publisher: University of Tehran

https://jhss.ut.ac.ir/article_104919.html?lang=en

1.Introduction

In the 21st century, the People's Republic of China, to secure the energy required for its rapid economic development, has been compelled to redefine its position in the international system, particularly in the Persian Gulf. This region, as the beating heart of global energy, holding over 60% of the world's oil reserves and 40% of its gas reserves, has consistently been an arena for competition among great powers. The central question is: how has China managed to establish its presence and secure its national interests in this sensitive region without becoming directly entangled in military rivalries? The answer can be found in the discourse of "pragmatic realism" in China's foreign policy. This article aims to dissect the dimensions of this approach and analyze how Beijing has employed it in the Persian Gulf. The significance of this research is threefold. First, it highlights the vital role of energy in sustaining China's economic miracle; since 2017, the country has been the world's largest oil importer, sourcing half of its imports from the Persian Gulf. Any instability in this region directly threatens China's national and economic security. Second, the Persian Gulf is the domain of the traditional power, the United States. China's engagement with this region serves as a test of its capacity to manage potential conflicts and offer an alternative model in international relations. Third, China's policy in the Persian Gulf is a tangible example of the application of the theories of "Peaceful Development" and "A Community with a Shared Future for Mankind," the success of which offers important lessons for international relations analysts. The theme of realism in China's foreign policy is significant from both theoretical and practical perspectives. Theoretically, it aids our understanding of how a non-Western power localizes international relations theories. Chinese realism is not merely an objectivist adoption of the Morgenthau school; rather, it is a blend of national interest calculations with China's unique cultural values and constraints. Practically, analyzing this approach is essential for regional actors and other global powers to predict China's behavior and calibrate their strategies, as it helps to better comprehend the implications of China's influence on the balance of power in the Middle East.

2.Literature Review and Background

The study of China's foreign policy in the Persian Gulf has expanded over the past two decades and can be categorized into several groups: Realist studies that focus on power calculations, securing national interests (energy and the security of shipping lanes), and efforts to balance against U.S. influence. Some utilize the concept of "commercial realism," where economics is the primary instrument of power. Constructivist studies emphasize the role of identity and discourses such as "win-win diplomacy" and "Peaceful Development," analyzing China's behavior beyond a purely power-centric logic. Economic and commercial studies analyze investments in energy, infrastructure, the Belt and Road Initiative (BRI), and the growth of trade exchanges. Security and regional studies examine limited military cooperation, anti-piracy efforts, and China's perspective on crises like Iran's nuclear program and the Yemen war, or focus on China's relations with key regional countries like Saudi Arabia and Iran. The gap in the existing literature is the systematic focus on integrating these various dimensions within the framework of a Chinese "pragmatic and calculated realism." This paper aims to fill this gap by providing a comprehensive analysis. This study employs a descriptive-analytical method with a qualitative approach. Data were gathered through library research from reputable sources: Primary sources include official Chinese government documents, statements from the Ministry of Foreign Affairs, speeches, official trade and energy statistics, and cooperation agreements. Secondary sources comprise books, academic articles, think tank reports, and analyses from credible media outlets. After collection, content analysis was used to extract themes related to the realist approach, which were then analyzed within the theoretical framework of realism (national interest, power, balancing), considering the characteristics of the Chinese model. A historical analysis was also used to examine the evolution of China's actions since the beginning of the 21st century. The hypothesis of this paper is that by leaning towards a pragmatic realist approach, China has expanded its engagement with Persian Gulf countries through diverse political, economic, and security initiatives, thereby advancing its primary objectives—ensuring sustainable energy supply, dominating

regional markets, and securing the safety of its shipping lanes—with minimal cost and tension. China's success is attributed to the shrewd application of economic instruments within a realist calculation of regional opportunities and constraints.

3. Findings

The findings indicate that China's foreign policy in the Persian Gulf is a prime example of practical realism, developed under the guise of multilateral economic diplomacy. Evidence for this claim includes: **Securing Energy Supply:** China's oil imports from the region have grown from 1.5 million barrels per day in 2000 to over 5 million in 2023. By signing long-term contracts and investing in upstream and downstream energy sectors in countries like Saudi Arabia, Iran, and the UAE, Beijing has created a mutual dependency that enhances supply security. **Institutional Engagement:** By actively participating in regional forums and creating new platforms like the "China-Arab States Cooperation Forum" and the "China-Gulf Cooperation Council (GCC) Strategic Dialogue," China has established an institutional framework to advance its goals. These bodies allow China to act outside of Western-dominated structures. **Infrastructure and Trade Dominance:** The Persian Gulf plays a pivotal role in the China-Gulf-Mediterranean economic corridor. China's massive investments in ports (such as Duqm Port in Oman) and logistics networks have created more secure trade routes and increased Beijing's economic influence and political leverage in the region. **Balanced Regional Diplomacy:** China has successfully managed its simultaneous relationships with regional rivals like Saudi Arabia and Iran. This "balanced policy," based on prioritizing economic interests and avoiding ideological disputes, allows Beijing to maintain relations with all parties. The recent China-brokered agreement between Iran and Saudi Arabia is the ultimate example of this strategy's success. **Minimal Security Footprint:** Unlike the United States, China has avoided bearing the exorbitant costs of a military presence in the region. Instead, by providing limited security assistance (e.g., sales of defensive weapons) and participating in anti-piracy operations, it has maintained a minimal security footprint. This logic is perfectly consistent with the cost-benefit calculation of an economic realism.

4. Conclusion

China's foreign policy in the Persian Gulf in the 21st century is the embodiment of a pragmatic realism in which economic tools are wielded as the primary instruments of power. By correctly understanding its national interest priorities (energy-based economic development) and its own limitations (an unwillingness for direct confrontation with the U.S.), Beijing has adopted a multi-dimensional, hybrid strategy combining energy diplomacy, infrastructure investment, institutional partnership, and diplomatic balancing. China's achievements are significant: becoming the primary trading partner for many regional countries, creating mutual economic dependency, enhancing energy security, and elevating its status to a key player in the Persian Gulf's political equations. However, future challenges, including intensifying competition with the United States, internal instabilities within regional countries, and growing expectations for a greater security role, will pose difficult tests for the continued success of this realist model.

سیاست خارجی واقع‌گرایی چین در خلیج فارس؛ قرن ۲۱

فرج اله احمدی^۱، نرگس خاتون میرحسینی^۲

fahmadi@ut.ac.ir

n.m.hosseini@ut.ac.ir

۱. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه تاریخ، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه:

۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد، گروه تاریخ، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه:

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله:	با شروع قرن بیست و یکم، یکی از مهم‌ترین نگرانی‌های چین نیاز مبرم این کشور به منابع انرژی در جهت حفظ روند توسعه اقتصادی‌اش بود. در سال ۲۰۰۱، زمانی که چین به سازمان جهانی تجارت پیوست و تمایل پکن برای تعامل با جامعه بین‌الملل و حضور در صحنه اقتصاد جهانی دو چندان شد و رویکردهای متنوعی را در سیاست خارجی خود برگزید. این رویکردهای نوین در کنار سایر سیاست‌های خارجی چین دستاوردهای سیاسی-اقتصادی بی‌شماری برای چین به ارمغان آورد. رویکرد «واقع‌گرایی» یکی از راهبردهایی بود که چین در سایه آن توانست اهداف بلندمدت خود در خلیج فارس دنبال کند. از این‌رو، مسئله این مقاله شناخت رویکرد واقع‌گرایی در سیاست خارجی چین و هدف آن بررسی تأثیر این رویکرد در موفقیت چین در تعامل با خلیج فارس است. این مقاله در صدد است تا به پاسخ این سؤال اصلی دست یابد که از آغاز قرن ۲۱، اتخاذ رویکرد واقع‌گرایی در کنار سایر رویکردهای چین در سیاست خارجی چه دستاوردهایی برای این کشور به همراه داشته است؟ فرضیه این مقاله بر این مبنا استوار است که با شروع قرن ۲۱، چین تلاش کرد تا با گرایش به رویکرد واقع‌گرایی، تعامل خود با کشورهای خلیج فارس را در قالب طرح‌های متنوع گسترش دهد و با شرکت در مجامع بین‌المللی مرتبط با خلیج فارس، اهداف سیاسی و اقتصادی خود را که همانا دریافت انرژی، تسلط بر بازارهای منطقه و حفظ امنیت منابع و منافعشان بود، پیش ببرد. یافته‌های این مقاله حاکی از آن است که سیاست خارجی چین در خلیج فارس، نمونه‌ای بارز از یک واقع‌گرایی عملی و حساب شده است که پکن آن را در پوشش یک دیپلماسی اقتصادی چند جانبه توسعه داده است. این مقاله با گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و منابع اینترنتی به روش توصیفی - تحلیلی، یافته‌های خود را ارائه و سپس به نتیجه‌گیری پرداخته است.
تاریخ بازنگری:	۱۴۰۳/۱۰/۱۶
تاریخ پذیرش:	۱۴۰۴/۰۸/۱۴
تاریخ انتشار:	۱۴۰۴/۰۹/۲۴
واژه‌های کلیدی:	۱۴۰۴/۱۱/۰۱
خلیج فارس، چین، سیاست خارجی، واقع‌گرایی، قرن بیست و یکم	

استناد: احمدی، فرج‌اله، میرحسینی، نرگس خاتون؛ (۱۴۰۴). سیاست خارجی واقع‌گرایی چین در خلیج فارس؛ قرن ۲۱. پژوهشهای علوم تاریخی، سال ۱۷، شماره ۲، پاییز و زمستان، شماره

DOI: 10.22059/jhss.2025.388234.473773

پیاپی ۴۰ (۱-۲۴).

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

https://jhss.ut.ac.ir/article_104919.html?lang=fa

۱. مقدمه

در اواخر دهه ۱۹۷۰، چین قدم به عرصه جدیدی نهاد و از لاک دفاعی خود بیرون آمد و اقتصاد نوین چین به رهبری دنگ شیائو پینگ^۱ آغاز شد. او محور اصلی سیاست خارجی خود را بر پایه اصلاحات اقتصادی قرارداد. رهبران و نخبگان سیاسی نسل بعدی چین که نسبت به اسلاف خود بسیار عمل‌گراتر و غیرایدئولوژیک‌تر بودند، سیاست‌های خارجی خود را بر ادامه اصلاحات اقتصادی قرار دادند. این تغییر دیدگاه موجب پیشرفت و توسعه اقتصادی چین در سطح جهانی شد و از او یک بازیگر اقتصادی بالقوه ساخت. با این حال، ادامه روند رشد اقتصادی نیاز این کشور به انرژی را بیشتر کرد و با وجود این که چین خود یک تولیدکننده نفت بود در اواخر قرن بیستم مجبور به واردات انرژی و سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت و کلان انرژی در نقاط مختلف دنیا شد. از این رو، خلیج فارس به دلیل داشتن ذخایر ارزشمند انرژی و هزینه‌های پایین بهره‌برداری گزینه و انتخاب بسیار مناسب و مقرون به صرفه‌ای در سیاست خارجی چین محسوب می‌شد؛ بنابراین چین در سیاست‌های خود در تعامل با این حوزه استراتژیک روشی توأم با احتیاط و ملاحظه را در پیش گرفت و خواهان گسترش روابط با کشورهای این منطقه شد. با توجه به عدم سابقه تجاوزگری و سلطه‌جویی چین در منطقه، کشورهای حوزه خلیج فارس نیز در گسترش مناسبات خود با چین مانعی نمی‌دیدند؛ لذا چین با اتکا بر اصل هم‌زیستی مسالمت‌آمیز در قالب رویکرد واقع‌گرایی توانست مناسبات اقتصادی و بازرگانی خود در منطقه را بیش‌ازپیش گسترش دهد.

مسئله این مقاله شناخت رویکرد «واقع‌گرایی» چین در سیاست خارجی و هدف آن بررسی این رویکرد در تعامل با کشورهای حوزه خلیج فارس و پاسخ به این سؤال کلیدی است که اتخاذ این رویکرد در سیاست خارجی چین در تعامل با خلیج فارس از آغاز قرن بیست و یکم، چه دستاوردهایی برایش به همراه داشته است؟ برای پاسخ به این سؤال، این مدعا در نظر گرفته شده است که با شروع قرن ۲۱، چین تلاش کرده تا با تکیه بر رویکرد واقع‌گرایی تعامل خود با کشورهای خلیج فارس را در قالب طرح‌های متنوع ادامه و گسترش دهد. برای نیل به این هدف، نخبگان سیاسی و اقتصادی چین با انعقاد موافقت‌نامه‌های تجاری، سرمایه‌گذاری‌های متنوع بلند مدت در چهارچوب «طرح کمربند و جاده» و همچنین شرکت در مجامع بین‌المللی مرتبط با مسائل سیاسی و اقتصادی خلیج فارس، اهداف خود را که مهم‌ترین آنها دریافت انرژی، تسلط بر بازارهای منطقه و حفظ امنیت منابع و منافعیان بود، پیش بردند.

۱-۱. پیشینه پژوهش

باتوجه به اهمیت موضوع حضور چین و خلیج فارس در مطالعات منطقه‌ای، در دهه اخیر، پژوهش‌های متعددی درباره این موضوع انجام شده است که نتایج آن را می‌توان در مقالات منتشر شده در نشریات معتبر داخلی و خارجی مشاهده کرد. در این راستا، چند مورد از مقالاتی که مرتبط با موضوع مقاله حاضر است معرفی می‌گردد؛

غریبان زندی و عباسی در اسفند ۱۴۰۰، مقاله‌ای منتشر کردند با عنوان: «تحولات راهبردی و سیاست خارجی چین در خاورمیانه در دهه دوم سده ۲۱، چرائی و چگونگی»، مسئله این مقاله، بررسی سیاست خارجی چین در منطقه خاورمیانه بوده و صرفاً بر منطقه خلیج فارس تمرکز نداشته است. دومین مقاله از بهاره سازمند و احمد رضانی در بهار ۱۳۹۹ با عنوان: «رژیم سازی چین در خلیج فارس، واکاوی منطقه آزاد تجاری چین و شورای همکاری خلیج فارس» است که در این مقاله نیز پژوهشگران به نوعی از سیاست خارجی چین با تمرکز بر کشورهای عرب عضو شورای همکاری خلیج فارس اشاره کرده و نتایج آن را بر تعاملات تجاری بین چین و این کشورها بررسی کرده‌اند و کشورهای ایران و عراق در این پژوهش مطرح نشده‌اند. سجاد بهرامی مقدم نیز در مقاله خود در تابستان ۱۳۹۹ با عنوان: «محورهای اقتصادی ابتکار جاده و کمربند چین»، انگیزه‌ها و جنبه‌های اقتصادی طرح کمربند و جاده چین را که تنها یکی از راهکارهای این کشور برای استمرار حضورش در منطقه خلیج فارس بوده است را به بحث گذاشته و تحلیل کرده‌اند. همچنین، لادن رنجبر حقیقی نیز در اسفند ۱۳۹۹ با مقاله‌ای تحت عنوان: «روابط اقتصادی چین و خلیج فارس تحت ابتکار کمربند و جاده» مجدداً طرح کمربند و جاده چین و تأثیر آن در تعامل اقتصادی با خلیج فارس از منظری دیگر بررسی کرده است. مهرداد عله‌پور به همراه رضا سیمبر هم در زمستان ۱۳۹۹ در مقاله خود با عنوان: «ارزیابی عوامل مؤثر بر تعامل اقتصادی چین با بلوک‌های تجاری منتخب مطالعه تطبیقی، شورای همکاری خلیج فارس و اوراسیا» به بررسی تعاملات اقتصادی بین چین و شورای همکاری خلیج فارس و اوراسیا همت گماشته‌اند.

قابل ملاحظه است که هر یک از این پژوهش‌ها با عناوین مختلف، صرفاً بر یک جنبه از مناسبات بین چین و خلیج فارس تنها به عنوان بخشی از خاورمیانه تمرکز کرده و صرفاً آن را بررسی کرده‌اند. از این رو، اهمیت این مقاله در کنار سایر پژوهش‌های انجام شده در این است که مقاله حاضر رویکرد واقع‌گرایی در سیاست خارجی چین را مورد مطالعه قرار داده و نتایج حاصل از این رویکرد را در مناسبات سیاسی و اقتصادی این کشور با تمامی کشورهای حوزه خلیج فارس در قرن حاضر ارائه کرده است.

۱-۲. روش پژوهش

این مقاله با گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و منابع اینترنتی به روش توصیفی - تحلیلی، یافته‌های خود را در چهار محور اصلی ارائه کرده و سپس به نتیجه‌گیری پرداخته است. در محور اول، پس از بررسی پیشینه تحقیق، مبانی نظری واقع‌گرایی توضیح داده شده است. محور دوم؛ به بررسی انگیزه‌های اصلی چین برای حضور و تعامل با خلیج فارس و محور سوم؛ به شرح مهم‌ترین اهداف چین در این منطقه پرداخته است و در نهایت، در محور چهارم راهکارهای متنوع چین برای حفظ و گسترش حوزه نفوذ خود در خلیج فارس معرفی و شرح داده شده‌اند.

۱-۳. مبانی نظری

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر در موفقیت چین در قرن حاضر، گرایش نخبان این کشور به‌نوعی سیاست خارجی بر مبنای واقع‌گرایی بوده است. واقع‌گرایی یکی از نظریه‌های روابط بین‌الملل است که قبل از جنگ جهانی دوم از سوی ادوارد هلت کار^۱ ارائه شد و سپس مورگانتا^۲ آن را به‌صورت الگویی عملی عرضه کرد (قاسمی، ۱۳۹۱: ۴۸). از نظر او در روابط بین‌الملل اهداف سیاست خارجی باید بر حسب منافع ملی و منافع ملی بر حسب قدرت تعریف شوند؛ بنابراین از این دیدگاه، قدرت و منافع ملی دو اصل کلیدی واقع‌گرایی در سیاست خارجی هستند (حق‌شناس، ۱۳۸۸: ۱۵). دیدگاه دیگری نیز در مورد واقع‌گرایی وجود دارد که توسط میرشیمر مطرح شده است. او معتقد است که بعد از پایان جنگ سرد، قدرت‌های بزرگ دیگر همدیگر را به چشم رقبای بزرگ نظامی نمی‌نگریستند، بلکه آنها را یکی از اعضاء جامعه بین‌الملل می‌پنداشتند و این دیدگاه چشم‌اندازهای جدیدی را نوید می‌داد که احتمالاً دنیایی با رفاه و صلح فزاینده برای همه قدرت‌های بزرگ در راه است (Mearsheimer, J.J. 2001: 1).

واقع‌گرایی بر این مبنا استوار است که دولت‌ها به‌عنوان مهم‌ترین بازیگران نظام بین‌الملل همواره تمایل دارند به منافع ملی خود بیندیشند و در تلاش برای کسب بیشترین منافع هستند و نگرانی اصلی تمامی آنها حفظ بقایشان است (قاسمی، ۱۳۹۱: ۵۰-۵۱). بر اساس این رویکرد در سیاست خارجی، کشورها تلاش می‌کنند توانمندی‌های خود را در سطح بین‌الملل توزیع و گسترش دهند (غریان زندی و عباسی، ۱۴۰۰: ۲۹۸). میرشیمر نیز اظهار کرده که جهان محکوم به رقابت دائمی بین قدرت‌های بزرگ است و به همین دلیل قدرت‌های بزرگ بی‌وقفه در تلاشند که قدرت خود را حفظ کنند و همواره به دنبال فرصت‌هایی هستند تا توزیع قدرت جهانی را به نفع خود تغییر دهند و هرگاه توانایی لازم را داشته باشند از این فرصت به نفع خود استفاده خواهند کرد (Mearsheimer, J.J. 2001: 2). واقع‌گرایی همچنین استدلال می‌کند که قدرت نسبی یک دولت را سیاست خارجی آن مشخص می‌کند و از آنجایی که، اهداف یک دولت با قابلیت‌های مادی آن

1. Edward Hellet Carr. E. H.Carr

2.Morganthau

گسترش می‌یابد؛ یک قدرت نوظهور در حال رشد ناگزیر امیال بیشتری را دنبال می‌کند (Baohui, 2014).

با شروع قرن ۲۱، رهبران چین به این نتیجه رسیدند که بدون مشارکت در عرصه‌های جهانی قادر به ادامه روند توسعه اقتصادی خود نیستند؛ لذا تصمیم به برقراری روابط بین‌المللی گرفته و با تکیه بر رویکرد واقع‌گرایی وارد عرصه جدیدی از تعامل با سایر کشورها شدند (متقی، دستجردی، ۱۳۹۴: ۲۳). هدف رهبران چین در اتخاذ این رویکرد را می‌توان در برقراری یک نظم نوین سیاسی و اقتصادی در روابط خود با سایر کشورها جستجو کرد. این نظم نوین از دیدگاه نخبگان چین بر ۵ اصل استوار است:

۱. احترام متقابل به حاکمیت و تمامیت ارضی دولت‌ها

۲. عدم تجاوز متقابل

۳. عدم مداخله در امور داخلی یکدیگر

۴. برابری و منافع متقابل

۵. هم‌زیستی مسالمت‌آمیز

در راستای این هدف، در سال ۲۰۰۱، با پیوستن چین به سازمان جهانی تجارت، زمینه‌های لازم برای مشارکت این کشور در عرصه اقتصاد جهانی فراهم شد و چین به عنوان یک قدرت بزرگ اقتصادی در جهان مطرح شد (براتی، شیرخانی، ۱۳۹۲: ۱۶۰) و تا پایان دهه ۲۰۱۰، چین به شریک تجاری ۱۲۴ کشور جهان تبدیل شد. این روند به شدت بر میزان توانایی چین در حوزه‌های ژئوپلیتیکی جهان افزود (بهرامی‌مقدم، ۱۳۹۹: ۳۹). این امر موجب شد که چین فعالیت خود در اقتصاد جهانی را افزایش داده و با برقراری روابط واقع‌گرایانه با غرب و به‌ویژه ایالت متحده پیش‌نیازهای اقتصادی و سیاسی خود در جهت اصلاحات و توسعه اقتصادی‌اش را برطرف کرده و جایگاه خود را در عرصه جهانی ارتقا دهد (متقی، دستجردی، ۱۳۹۴: ۱۳). می‌توان گفت جاه‌طلبی نخبگان چین برای بازگرداندن شکوه باستانی چین بزرگ‌ترین دلیل صعود این کشور در سیستم جهانی بود. به ویژه، رشد اقتصادی چشمگیر آن در سه دهه گذشته نمود بارزی از موفقیت چین در نیل به این هدف بوده است.

۲. انگیزه‌های واقع‌گرایانه چین برای حضور در خلیج فارس

هم زمان با پیشرفت اصلاحات اقتصادی مقامات چینی برای ارتقا جایگاه خود در سطح بین‌الملل سیاست‌هایی اتخاذ کردند که تمایل آنان برای حضور در صحنه بین‌الملل و تعامل با سایر دولت‌ها را به‌خوبی نشان می‌داد؛ اما علی‌رغم تمام پیشرفت‌هایی که چین توانست در سایه درایت رهبران خود در گذشته به دست آورد، سرعت و شدت جریان توسعه اقتصادی و صنعتی در قرن حاضر این کشور را با کمبود انرژی موردنیاز در صنعت مواجه ساخت. چین که تا ۱۹۹۰ خود

صادرکننده نفت بود در ۱۹۹۲، به یکی از واردکنندگان نفت مبدل شد و در جایگاه دومین مصرف‌کننده نفت جهان قرار گرفت (رنجبر حقیقی، ۱۳۹۹: ۹۵).

در اواخر قرن بیستم، اهمیت یافتن ارتباطات جهانی به‌عنوان یک مؤلفه مهم و معیار اصلی برای رشد و توسعه اقتصادی در سیاست‌های بین‌الملل نیز باعث شد که دولت‌ها و ملت‌ها فارغ از دیدگاه‌های ایدئولوژیک و سیاسی، برای پیشبرد اهداف و منافع مشترک رویه تعامل و همکاری را در پیش گیرند. به‌طوری‌که امروزه همکاری در حوزه‌های مختلف و رفع نیازها در سایه نادیده‌گرفتن مرزهای جغرافیائی و تلاش مشترک امکان‌پذیر شده است (سازمند، ارغوانی، ۱۳۹۶: ۱۲۹). کشور چین نیز که از این قاعده مستثنی نبود تعامل فراتر از حوزه جغرافیایی خود را بنا به دلایل ذکر شده از اواخر دهه ۱۹۹۰، آغاز کرد و با شروع قرن ۲۱، تعامل چین با سایر کشورها بطور فزاینده‌ای افزایش یافت و انرژی مهم‌ترین مؤلفه‌ای بود که این هدف را هدایت می‌کرد (Ehteshami, 2023:1).

از آغاز قرن ۲۱، پکن به این درک رسید که تنها راهی که می‌تواند به روند توسعه چین در سطح جهانی کمک کند درک واقعیت‌های موجود در روابط بین‌الملل است (Hankins, 2020)؛ لذا مقارن با توسعه ارتباطات جهانی، رهبران چین نیز با تصمیم‌گیری‌های مناسب و اعمال سیاست‌های هوشمندانه واقع‌گرایانه و تصویب قوانین به روز، موجبات پیشرفت و توسعه اقتصادی این کشور را فراهم آوردند و با انجام اصلاحات اقتصادی باعث گشایش درهای چین به روی دنیای خارج شدند. این شرایط چین را برای دسترسی به بازارهای جهانی و اجرای سیاست درهای باز کمک کرد (سازمند، ارغوانی، ۱۳۹۶: ۱۳۰). در سال‌های اولیه دهه ۲۰۱۰، توسعه اقتصادی چین روبه‌کاهش نهاد، درحالی‌که این قدرت نوظهور برای ایفای نقش خود در میان قدرت‌های جهانی نیازمند رشد سریع اقتصادی بود. از این‌رو، چین برای حفظ روند رشد اقتصادی خود و خروج از تنگنای پیش رو اقدام به اتخاذ سیاست‌های کرد که بتواند موقعیت و جایگاه خود را در جامعه اقتصاد بین‌الملل حفظ نماید. از طرفی، توسعه اقتصادی فزاینده چین در سال‌های گذشته موجب تولید انبوه کالاهای مصرفی مازاد بر نیاز داخلی چین شده بود و این کشور به دنبال بازارهایی مناسب برای عرضه تولیدات خود بود. خلیج فارس و کشورهای حوزه آن نیز به جهت دارابودن ویژگی‌های خاص و منحصربه‌فرد جغرافیائی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و ذخائر سرشار انرژی از اهمیت ویژه‌ای در معادلات بین‌الملل برخوردار شده بود موجب رقابت سیاسی قدرت‌های بزرگ برای حضور و اعمال نفوذ بیشتر در این منطقه شد (رنجبر حقیقی، ۱۳۹۹: ۸۶).

چین به‌عنوان یک قدرت نوظهور برای حفظ روابط و منافع خود در این منطقه و رسیدن به اهداف سیاسی و اقتصادی خود تلاش کرد تا جایگاه خود را در میان رقبا حفظ کرده و نفوذ خود در میان کشورهای این منطقه را گسترده‌تر نماید و یک تیر و دو نشان کند؛ بنابراین سنگ بنای تعامل چین با کشورهای حوزه خلیج فارس با انگیزه تأمین انرژی آغاز شد و با همکاری‌های

سیاسی - اقتصادی دوجانبه در قالب تجارت، سرمایه‌گذاری و پروژه‌های ساخت‌وساز ادامه یافت و چین برای گسترش ابعاد همکاری‌ها و حفظ امنیت و تأمین انرژی موردنیاز صنعتی خود تعامل خود با کشورهای این حوزه را گسترش داد. در نتیجه، مهم‌ترین انگیزه‌های چین برای استمرار حضور و تعامل با کشورهای خلیج فارس بر مبنای رویکرد واقع‌گرایی را می‌توان در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی و امنیتی مورد تحلیل و ارزیابی قرارداد.

با این حال، شناخت مواضع کشورهای خلیج فارس در قبال قدرت‌گیری چین در منطقه نیز مسئله‌ای است که بسیار قابل توجه و اهمیت است. ناگفته نماند که یکی از مهم‌ترین عواملی که در رشد و توسعه نفوذ چین در خاورمیانه و به‌ویژه منطقه خلیج فارس نقش داشت، نگرانی از کاهش تعهد ایالت متحده به منطقه بود که به نوبه خود مسئله ترجیح حضور چین در خلیج فارس را مهم‌تر کرد (Huzbun, 2019: 33-38). از آنجا که پس از جنگ سرد نظام بین‌الملل از تک قطبی به سمت تمرکز کمتر به نظامی‌گری پیش رفت، نظم‌های منطقه‌ای متزلزل در برابر بی‌ثباتی‌ها آسیب‌پذیرتر بودند و لذا شیخ‌نشین‌های خلیج فارس که به‌تازگی کشورهای کوچک آسیب‌پذیری را تشکیل داده بودند ترجیح دادند که حضور قوی آمریکا در منطقه ادامه داشته باشد. تمدید توافقنامه همکاری دفاعی ایالت متحده با امارات در سال ۲۰۱۵ به مدت ۱۵ سال یکی از نشانه‌های این تفکر است (Katzman, 2020: 246).

با توضیحات ارائه شده می‌توان چنین استدلال کرد که کشورهای حوزه خلیج فارس نیز برای اتخاذ تصمیم‌های واقع‌گرایانه تر در سیاست خارجی خود و پیش‌بینی احتمال کمرنگ شدن حضور آمریکا و تضعیف قدرت آن در منطقه خلیج فارس تدابیری اندیشیدند و برآن شدند که علاوه بر آمریکا شرکای فرامنطقه‌ای خود در خلیج فارس را به‌طور فعال افزایش دهند (Fulton, 2012: 206) and Li _ Chen Sim, 2019). از این‌رو، از اواخر قرن بیستم تا به امروز کشورهای منطقه خلیج فارس، به ویژه کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس همواره با تقویت روابط خود با طیف وسیع‌تری از قدرتها در حال حفاظت خود در برابر کاهش احتمالی قدرت و نفوذ آمریکا بوده‌اند (Fulton, 2012: 206) و در میان این قدرتها فرامنطقه‌ای چین نسبت به رقبای خود پتانسل قابل توجه‌تری بر نظم منطقه‌ای خلیج فارس داشت و لذا تمایل کشورهای منطقه خلیج فارس برای برقراری روابط دوجانبه با چین نسبت به سایر قدرتها فرامنطقه‌ای بیشتر بوده است؛ زیرا این کشور در حالی که شریک جدی برای ایالت متحده به شمار نمی‌رود؛ اما رقیب اصلی استراتژیک آن محسوب می‌شود و چین همواره مراقب بوده که نقش و قدرت حضور ایالت متحده در منطقه خلیج فارس را به چالش نکشد؛ اما قصد همراهی با آن را هم نداشته است (Walt, 1979: 126 و نخبگان پکن که به خوبی از مزایای حاصل از سواری رایگان تحت معماری امنیتی ایالت متحده در منطقه خلیج فارس آگاهی دارند و از آن بهره می‌برند، به هیچ‌وجه قصد ندارند سیاست منطقه‌ای این قدرت را به چالش بکشند و یا تضعیف کنند (Zhou, 2020).

۳. واقع‌گرایی و تأثیر آن بر تعیین اهداف چین در خلیج فارس

از آغاز دوره اصلاحات، اقتصاد مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده نوع رویکرد در سیاست خارجی چین بوده است و نخبگان این کشور برای استمرار روند توسعه اقتصادی کشورشان و خروج از تنگنای سیاسی و اقتصادی، همواره با اتخاذ سیاست‌های هوشمندانه در چهارچوب رویکردهای متنوع، اقدام به گسترش مناسبات و تعامل سازنده و مؤثر با کشورهای دیگر نمودند. از اوایل دهه ۱۹۹۰، شتاب فزاینده توسعه اقتصادی، این کشور را که خود در زمره صادرکنندگان نفت بود به شدت به منابع انرژی وارداتی نیازمند کرد و چین علی‌رغم تمام تلاش‌هایش برای تنوع بخشیدن به منافع نفتی خود، نتوانست نیاز خود به نفت وارداتی را کاهش دهد و روز به روز به نفت وارداتی از کشورهای دارای منابع به‌ویژه، خلیج فارس وابسته‌تر شد تا جایی که در اوایل دهه ۲۰۱۰، وابستگی چین به بازار انرژی خلیج فارس به نقطه اوج خود در تاریخ رسید (متقی، قره‌بیگی، ۱۳۹۳: ۱۸)؛ بنابراین، عمده‌ترین هدف چین برای حضور در خلیج فارس را می‌توان در دسترسی به منابع نفت و تأمین انرژی مورد نیازش برای استمرار توسعه صنعت و اقتصاد داخلی خود جستجو کرد. با رشد روزافزون اقتصاد و صنعت در چین، یافتن بازارهای مناسب برای عرضه کالاهای تولیدی مازاد بر مصرف داخلی چین و کسب منافع اقتصادی از آن به یکی دیگر از اهداف چین در خلیج فارس تبدیل شد. از آن‌پس نخبگان چین با آگاهی از ویژگی‌های منحصربه‌فرد جغرافیایی بنادر و سواحل خلیج فارس از نظر کشتیرانی و حمل‌ونقل دریایی از طریق و همچنین با در نظر گرفتن اهمیت ژئواکونومیکی بازارهای محلی و منطقه‌ای آن در مبادلات تجاری و بازرگانی بین‌الملل باتکیه بر رویکرد واقع‌گرایی به این منطقه استراتژیک توجه بیشتری نشان دادند و برای استمرار حضور خود در این حوزه بیش از گذشته تلاش کردند؛ زیرا آنها به‌خوبی می‌دانستند که تنها راه باقی‌ماندن در مسیر توسعه و همچنین افزایش قدرت و نفوذشان در جامعه بین‌الملل تعامل مؤثر و مستمر با کشورهای سرشار از منابع انرژی این منطقه است. با گسترش مبادلات تجاری چین و خلیج فارس، حضور فعال چین در بازارهای پر رونق این منطقه به‌شدت چشمگیر شد و کالاهای چینی ارزان‌قیمت تمامی بازارهای کشورهای کوچک و بزرگ خلیج فارس را به خود اختصاص دادند. با این وجود، رهبران این کشور همچنان برای حفظ روند توسعه اقتصادی‌شان و جلوگیری از وابستگی به منابع داخلی، علاوه بر واردات انرژی و صادرات کالاهای مصرفی به کشورهای خلیج فارس، به سرمایه‌گذاری در این کشورهای نفت‌خیز نیز روی آوردند. نخبگان چین بنا به دلایل منطقی و واقع‌گرایانه این کشورها را برای رسیدن به مقاصد بلندپروازانه خود برگزیدند. به‌عنوان مهم‌ترین دلایل آنان برای توجه به این کشورها می‌توان به نوع حکومت و نظام سیاسی سنتی و غیردموکراتیک این کشورها (به‌غیر از ایران و عراق که حکومت جمهوری دارند)، اشاره کرد؛ زیرا این حکومت‌های محلی، باتکیه بر نظام شیخ نشینی عملاً نقش چندانی برای مردم جامعه خود قائل نبوده و انسجام چندانی نداشته و رسوخ‌پذیری در میان آنان آسان‌تر بود و

دیگر این که این حکومت‌ها به دلیل بحران‌های داخلی و هزینه پائین تولید و بهای ارزان نفت، بیشتر ترجیح می‌دادند نفت خود را صادر و با قیمت‌های پائین به کشورهای دیگر بفروشند؛ زیرا این کشورها معمولاً از نظر صنعت و تولیدات داخلی به شدت ضعیف بودند و درآمدشان عمدتاً از صادرات نفت تأمین می‌شد. به همین جهت این کشورها هم بازار مناسبی برای عرضه و فروش کالاهای مصرفی تولید چین فراهم می‌کردند و هم شرایط مساعدی برای سرمایه‌گذاری چین در پروژه‌های زیرساختی را داشتند (سازمند، رضانی، ۱۳۹۹: ۳۱۰). به این ترتیب، در آغاز قرن حاضر، اهداف نخبگان چین بر اقتصاد و گسترش تعاملات اقتصادی با کشورهای حوزه خلیج فارس متمرکز شد و به تدریج دامنه آن به مقاصد سیاسی و امنیتی نیز کشیده شد. درواقع، گسترده شدن دامنه روابط متقابل چین با این کشورها در زمینه‌های مختلف این شرایط را برای چین فراهم کرد (سازمند، ارغوانی، ۱۳۹۶: ۳۱۲). چین در سایه توسعه روابط خود با این کشورها به قدری رشد کرد که در صدد تقویت ساختارها و تغییر جایگاه خود در نظام اقتصاد جهانی برآمد.

برقراری روابط اقتصادی و تعامل گسترده با کشورهایی چون عربستان سعودی و ایران که از بزرگ‌ترین و قدرتمندترین کشورهای این حوزه هستند فرصت‌های مناسبی را برای حضور گسترده‌تر چین در عرصه بین‌الملل و ایفای نقش پررنگ‌تر در مقابل رقبای فرامنطقه‌ای‌اش در این حوزه استراتژیک فراهم کرد. حجم سرمایه‌گذاری‌های تجاری این کشور در حوزه خلیج فارس تا پایان دهه اول قرن حاضر به حدی رشد کرد که تداوم حضور چین در این منطقه استراتژیک را از نظر سیاسی و اقتصادی به شدت قوت بخشید (Lars, 2019: 14). بعد از آن، چین پس از گذر از یک بحران مالی، به دومین صادرکننده کالاهای تجاری و واردکننده انرژی تبدیل شد (بهرامی مقدم، ۱۳۹۹: ۳۹). اوج شکوفائی و درخشش اقتصادی چین در عرصه بین‌المللی را می‌توان در هجدهمین کنگره حزب کمونیست در سال ۲۰۱۲ جستجو کرد. با ورود رسمی رهبران نسل پنجمی چین به عرصه سیاست در سال ۲۰۱۲، این کشور شاهد دگرگونی‌های شگرفی در سیاست و اقتصاد خود شد. با ورود شی جین‌پینگ به عرصه سیاست چین، او به دنبال آن بود که با موفقیت چین در عرصه توسعه اقتصادی زمینه‌های گسترش قدرت خود در عرصه جهانی را فراهم کند (Hankins, 2020). شی جین‌پینگ، با هدف برگرداندن چین به صدر قدرت جهانی با تأکید بر نقش قدرت نظامی تمایل شدیدی به رویکرد واقع‌گرایانه از خود نشان داد. البته این طرز تفکر شامل اکثر رهبرانی می‌شود که تمایل دارند جایگاه مطلوبی برای کشور خود در عرصه جهانی پیدا کنند. با این وجود، او توانایی پیروی از یک دیپلماسی محتاطانه و انعطاف پذیر در دنیای پیچیده سیاست را داشت و به عنوان یک رهبر واقع‌گرای سخت‌گیر به بازسازی تصویر چین در میان همسایگانش پرداخت (Baohui, 2014). شی جین‌پینگ در ۲۹ نوامبر ۲۰۱۲، طرح «روای چینی» را که هدف آن نوسازی ملت بزرگ چین بود مطرح کرد. این طرح از اولین و مهم‌ترین شعارهای سیاسی دولت او به شمار می‌رود و چشم‌اندازی از آینده چین و جایگاه آن را

در جهان نشان می‌داد. او همچنین در سال ۲۰۱۹، کتابی تحت عنوان: پیرامون ساخت یک جامعه انسانی با اهداف مشترک (On Building a Human Community With a Shared Future)، تألیف کرده است که محمدرضا نوروز پور آن را ترجمه کرده و در سال ۱۴۰۲ توسط انتشارات فرهنگ مانا به چاپ رسیده است. در نتیجه همین طرز تفکر بود که امروزه چین به جایگاه دومین قدرت اقتصادی جهان ارتقا یافته است.

با افزایش رشد اقتصادی فزاینده چین و حضور مستمرش در خلیج فارس به عنوان یک قدرت نوظهور اقتصادی، دنیای سیاست و اقتصاد شاهد تغییر رفتار دیپلماتیک رهبران این کشور بوده است. سیاستمداران چینی با نوع رفتار خود در سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌هایشان نشان دادند که در ذهن آنان چیزی به نام دوست و دشمن وجود ندارد و این کشور تمام تلاش خود را به کار گرفته است تا با کشورهای غرب آسیا و به‌ویژه، خلیج فارس ارتباطات دوجانبه تنگاتنگی برقرار کند و بدین‌وسیله شدت تأثیرگذاری و نفوذ خود در این کشورها و وابستگی آنان را به خود افزایش دهد (شامیری شکفتی، ۱۳۹۷: ۵۰). از آنجائی که در سال‌های اخیر چین بزرگ‌ترین مشتری نفت خلیج فارس بعد از آمریکا است لذا، اهمیت این منطقه استراتژیک انرژی برای چین از نظر امنیتی نیز به شدت افزایش یافته و این کشور سعی کرده تا ارتباطات خود با مهم‌ترین کشورهای حوزه خلیج فارس مانند عربستان سعودی و ایران را گسترده‌تر کرده و در سطح بالایی نگه دارد (Ehteshami, 2023)؛ زیرا با گسترده‌تر شدن روابط چین با خلیج فارس طبیعتاً چین نقش مؤثرتری را در اقتصاد، تجارت، سرمایه‌گذاری و بازار مصرف این منطقه بازی می‌کند و به این ترتیب، برقراری صلح پایدار و حفظ امنیت این حوزه برای نخبگان سیاسی و اقتصادی این کشور چندبرابر شده است. آنها معتقدند که جریان ناامنی یک جریان مسری است و ایجاد ناامنی در یک منطقه می‌تواند به مناطق دیگر نیز سرایت کند. لذا، حفظ امنیت خلیج فارس در سال‌های اخیر، از مهم‌ترین دغدغه‌های چین برای تأمین انرژی موردنیاز، حفظ بازار کالاهای تولیدی مازاد بر مصرف داخلی، جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی و همچنین تحکیم قدرت و نفوذ سیاسی‌اش بوده است (نای، ۱۳۹۸: ۲۸۱). حضور چین در خلیج فارس با هدف اصلی ارتقای جایگاه اقتصادی در جامعه بین‌المللی، مزیت‌هایی را نیز برای این منطقه به همراه داشت. به عنوان مثال: در سال ۲۰۱۸، موافقت‌نامه‌های انجام شده در این منطقه، موجب تأسیس بیش از ۴۲۰۰ شرکت چینی در مرکز مالی منطقه خلیج فارس در دبی تأسیس شد و علاوه بر آن، چندین بانک و صندوق سرمایه‌گذاری مشترک نیز در عربستان، قطر، امارات و کویت و حتی بحرین ایجاد شدند (سازمند، ارغوانی، ۱۳۹۶: ۶۳۹). در رابطه با ایران نیز می‌توان گفت: در این دهه، دو کشور در زمینه همکاری‌های تجاری و سرمایه‌گذاری نقش مکمل را برای یکدیگر بازی کرده‌اند و علاوه بر حوزه انرژی، در ساخت تأسیسات زیر بنائی و توسعه صنعت نیز چین کمک مؤثری برای ایران بوده است (وجدی دستگردی، صالحیان کردی، ۱۳۹۷: ۱۱).

از آغاز قرن ۲۱ تاکنون، روابط چین با کشورهای خلیج فارس به یکی از مهم‌ترین روابط اقتصادی-سیاسی و استراتژیک در منطقه بدل شده است و چین مشارکت جامعی را با این کشورها به ویژه ایران، عربستان سعودی و امارات متحده عربی برقرار کرده است. علاوه بر آن، قراردادهایی مهمی را نیز با عمان، قطر، عراق و کویت امضا کرده است که نشان می‌دهد پکن اهمیت بسیار زیادی برای روابط با این کشورها قائل است و دامنه این مشارکت‌ها به طور جدی در حال افزایش است (Ehteshami, 2023: 2). به‌طورمثال؛ عل‌رغم عدم تمایل چین به نقض آشکار تحریم‌های اعمال شده از طرف آمریکا علیه ایران، در سال‌های اخیر دو کشور متعهد به همکاری‌های نزدیک‌تر شدند به‌طوری‌که در سال ۲۰۲۱، واردات نفت چین از ایران بین ۷۰۰ تا ۷۸۰ بشکه در روز افزایش یافت (Ehteshami, 2013: 12) و به گزارش مهرنیوز در ۲۴ بهمن ۱۴۰۲، تجارت غیر نفتی ایران با سازمان همکاری شانگهای از مرز ۱/۳۷ میلیارد دلار گذشت (مهرنیوز، ۱۴۰۲). با بررسی اهداف چین برای بازگرداندن چین به صدر قدرت جهانی و شکوه باستانی آن، می‌توان این‌طور استدلال کرد که با استناد به رویکرد واقع‌گرایی، انگیزه‌ها و اهداف نخبگان چین در حال حاضر بر این موضوع استوار است که برای داشتن امنیت باید قدرت داشت و هر چه قدرت بیشتر باشد منجر به امنیت بیشتر هم می‌شود. با این حال، این اشتباه است که تصور کنیم رهبران نسل جدید چین برای حفظ امنیت منافع خود استراتژی خیزش مسالمت‌آمیز را کنار خواهند گذاشت؛ زیرا نخبگان این کشور بارها اعلام کرده‌اند که به این اصول پایبندند و به‌ویژه شی جین‌پینگ در دوران ریاست‌جمهوری خود نشان داده است که او نسبت به رهبران پیشین چین از درک بالاتری نسبت به ظهور چین نوین برخوردار است و به عدم قطعیت و بی‌ثباتی‌های این جهان نیز آگاه‌تر است (Baohui, 2014).

۴. اقدامات واقع‌گرایانه؛ راهکار چین برای نیل به اهداف خود در خلیج فارس

نیاز مبرم چین به انرژی، شدت یافتن روند توسعه اقتصادی در این کشور، علاقه چین به حفظ بازارهای خلیج فارس و جذب سرمایه‌های خارجی در اوایل قرن حاضر و همچنین، قرارگرفتن طرح رؤیای چینی در اولویت رهبران چین از سال ۲۰۱۲ و معرفی طرح ابتکار کمربند و جاده در سال ۲۰۱۳، توسط شی جین‌پینگ، می‌توان به خوبی دریافت که با شروع قرن ۲۱، تمرکز سیاست خارجی واقع‌گرایانه چین بیش‌از پیش بر توسعه اقتصادی متمرکز شد و حفظ استمرار روابط با کشورهای سرشار از منابع انرژی خلیج فارس، به مهم‌ترین هدف چین بدل شد؛ بنابراین، نخبگان این کشور برای نیل به اهداف خود در این منطقه، همواره استراتژی و راهکارهای متنوعی را برگزیده‌اند که نتایج مثبتی را برای آنها به همراه داشته است. به‌طور خلاصه می‌توان چند مورد از مهم‌ترین و کارآمدترین اقدامات واقع‌گرایانه چین در خلیج فارس برای نیل به اهداف بلندپروازانه‌اش را به ترتیب بیان کرد.

۵. گسترش همکاری‌های دوجانبه

در دهه‌های اخیر، به‌منظور گسترش روابط اقتصادی و سیاسی، آغاز و ادامه همکاری‌های دوجانبه از اساسی‌ترین راهکارهای چین برای حفظ استمرار حضور خود در خلیج فارس بوده است. همکاری‌های دوجانبه چین با این حوزه در گام اول با انجام مبادلات تجاری، سرمایه‌گذاری و اجرای پروژه‌های پیمانکاری شکل گرفت. این مبادلات به‌گونه‌ای تنظیم و برنامه‌ریزی شده بودند که هر دو طرف قرارداد به منافع یکسان و نتایج برد - برد دست یابند. با اجرای این استراتژی، واردات نفت چین از خلیج فارس افزایش یافت و درآمد حاصل از نفت موجب شد که توانایی اقتصادی کشورهای کوچک خلیج فارس نیز فزونی یابد و انگیزه آنان برای ایجاد روابط تجاری گسترده‌تر با چین تشدید شود و تمایل آنان برای گسترش دامنه همکاری‌های دوجانبه نسبت به گذشته بیشتر و بیشتر شود.

با افزایش درآمد حاصل از صادرات نفت، سطح زندگی مردمان این کشورها ارتقا یافت و نیاز آنان به کالاهای مصرفی بیشتر شد. با ثروتمند شدن این کشورها، حاکمان آنان به توسعه اقتصادی، صنعتی و رونق کشاورزی روی آوردند. آغاز توسعه کشاورزی و صنعتی، بیش از گذشته این کشورها را نیازمند واردات کالاهای مصرفی، وسایل و ادوات صنعتی و کشاورزی و فناوری‌های نوین از خارج کرد. نخبگان چین با توسل به واقع‌گرایی و درک درستی که از منطقه داشتند با بررسی نیازهای اساسی این کشورها، شروع به گسترش بازار عرضه کالاهای تولیدی، ادوات کشاورزی، تجهیزات صنعتی و اعزام نیروهای کار متخصص به این کشورها کردند. علاوه بر آن، نخبگان چین با شناخت کاملی که از شرایط سیاسی، اقتصادی و حتی اجتماعی و فرهنگی این کشورها داشتند برای جبران نیروی کار ناکافی در این کشورها در حال توسعه، تعداد زیادی کارگران چینی نیز به این مناطق اعزام کردند.

۶. انعقاد قراردادهای متنوع سرمایه‌گذاری

با افزایش قدرت خرید ساکنین این مناطق و قرارگرفتن آنها در مسیر توسعه صنعتی و اقتصادی، تاجران چینی نیز فرصت خوبی یافتند تا با سرمایه‌گذاری‌های کلان در این کشورها بر ثروت خود بیفزایند. همچنین، ایجاد فضای کار برای اشتغال کارگران چینی در این کشورهای کم‌جمعیت نیز فراهم شد و در مجموع، چینی‌ها با گسترش مبادلات تجاری دوجانبه در زمینه‌های مختلف، راه خود را برای تداوم حضور در این کشورها باز کردند. بدین ترتیب، از شروع قرن حاضر تا پایان دهه دوم آن، چین و کشورهای خلیج فارس در چهارچوب همکاری‌های دوجانبه قراردادهایی را تنظیم کردند که حجم تعاملات تجاری بین آنان را به‌شدت افزایش داد. با روی آوردن کشورهای کوچک خلیج فارس به توسعه صنعتی و کشاورزی، چین نقش کلیدی را در تأمین نیازهای وارداتی آنها بر عهده گرفت و منبع اصلی صادرات محصولات غیرنفتی به این کشورها شد. با افزایش نیازهای متقابل چین و این کشورها به یکدیگر، برقراری همکاری‌های تجاری دوجانبه بین آنها

نیز گسترش پیدا کرد و انعقاد قراردادهای آزاد تجاری در صدر منطقی‌ترین اقدامات آنان در جهت توسعه همکاری‌هایشان قرار گرفت. در ماه ژوئن ۲۰۱۰، نشست بین چین و شورای همکاری خلیج فارس در پکن انجام شد و معاهده‌ای بین آنها به امضا رسید که در طی آن بیانیه مشترکی مبنی بر اجرای مکانیزم اعتماد متقابل، گسترش همکاری‌های مشترک و سودمند و همچنین ارتقای مشاوره و هماهنگی‌های دوجانبه در سازمان‌های بین‌المللی صادر شد. در سال ۲۰۱۱، نیز دومین نشست چین با کشورهای عضو شورای خلیج فارس در ابوظبی برگزار شد که طی آن دو طرف تفاهم نامه‌هایی در زمینه تجارت و سرمایه‌گذاری و ... به امضا رساندند. سومین گفتگوی استراتژیک چین و شورای همکاری خلیج فارس نیز در سال ۲۰۱۴ در پکن انجام شد. استفاده از عنوان مشارکت به جای اتحاد رویکرد اصلی چین در این نشست بود؛ زیرا عبارت مشارکت در توافق نامه‌ها از انعطاف بیشتری برخوردار بود و تعهد مشترک بین دو طرف قرارداد را نشان می‌داد؛ زیرا مشارکت در یک جامعه تعاونی شامل پی‌گیری کامل در همکاری‌ها و نشان دهنده سطح بالای اعتماد دوجانبه است (رنجبر حقیقی، ۱۳۹۹: ۹۷).

در طول دهه گذشته نیز یک تغییر دگرگون‌کننده در روابط اقتصادی بین چین و کشورهای خلیج فارس رخ داد که پیامدهای گسترده‌ای بر تجارت بین آنان بر جای گذاشت. با پیشرفت روند کربن‌زدایی در چین، کشورهای خلیج تلاش کردند تا با کمک چین، رهیافت‌های استفاده از انرژی سبز را در کشورشان پیاده کنند. آنها همچنین سرمایه‌گذاری‌های استراتژیک خود را در شرکت‌های چینی افزایش دادند. به طور مثال، در جریان سفر رئیس‌جمهور شی به عربستان در دسامبر ۲۰۲۲ دقیقاً زمانی که چین اعلام کرد رسماً از دایره کووید خارج شده است، چین و عربستان توافق نامه‌های راهبردی بزرگی را با چین به امضا رساندند. از آن زمان، چندین قرارداد همکاری از جمله سرمایه‌گذاری‌های بزرگ در فضای انرژی سبز امضا شده است. آخرین مورد در ۱۲ ژوئن ۲۰۲۳، رخ داد، زمانی که عربستان قراردادی به ارزش ۵٫۶ میلیارد دلار با شرکت «هومان»، سازنده خودروهای الکتریکی امضا کرد. امارات متحده عربی هم جزو اولین کشورهایی بود که یادداشت تفاهمی را برای استفاده از ارز دیجیتال بانک مرکزی چین قبل از شیوع کووید در جهان امضا کرده بود. واضح است که روابط اقتصادی بین چین و خلیج فارس گسترش مرتباً در حال افزایش است و فراتر از تجارت انرژی، صندوق‌های مالی دولتی خلیج فارس نیز برای سرمایه‌گذاری‌های مشترک در شرکت‌های چینی به‌ویژه برای توسعه و ترویج انرژی سبز وارد عمل شده‌اند. براساس داده‌های اعلام‌شده توسط موسسه آمریکا اینترپرایز میزان سرمایه‌گذاری و پروژه‌های عمرانی چین طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۲۱، ۴۳٫۴۷ میلیارد دلار در عربستان سعودی، ۳۶٫۱۶ میلیارد دلار در امارات، ۱۱٫۷۵ میلیارد دلار در کویت، ۷٫۸ میلیارد دلار در قطر، ۶٫۶۲ میلیارد دلار در عمان و ۱٫۴۲ میلیارد دلار در بحرین بوده است (فرهیختگان، ۱۴۰۲).

چگونگی تحول این روابط روبه‌رشد بسیار به ملاحظات امنیتی در منطقه، به‌ویژه در رابطه با روابط دوجانبه ایران و عربستان و همچنین قدرت اقتصاد چین در آینده بستگی دارد (Herrero, 2023).

۷. مشارکت در طراحی و اجرای پروژه‌های زیربنایی

علاوه بر ایجاد روابط تجاری و عقد قراردادهای دوجانبه بین چین و کشورهای خلیج فارس، یکی دیگر از اقدامات سیاسی - اقتصادی این کشور در این حوزه، گسترش پروژه‌های زیربنایی بود. این پروژه‌ها که از سال‌های قبل از ۲۰۱۰ آغاز شده بودند، بعد از ۲۰۱۰، به شدت گسترش و بسط یافتند و از آنجایی که این کشورهای کوچک در حال توسعه، به شدت در تلاش برای تنوع بخشی به اقتصاد غیر نفتی، توسعه حمل و نقل، ارتباطات و زیرساخت‌ها و ایجاد مناطق ویژه اقتصادی بودند، به کمک و همکاری کارگران و مهندسين و متخصصان چینی نیاز داشتند. در این پروژه‌ها مبنای همکاری‌ها شامل سرمایه‌گذاری متقابل، طراحی و اجرای پیمانکاری‌ها، مبادله کارگر و نیروی انسانی و مشاوره‌های تخصصی بود. این تعهدات متقابل برای هر دو طرف قرارداد بسیار اهمیت داشت. به همین جهت روبه‌روز دامنه آن وسیع‌تر شد. به طور نمونه، بسیاری از مهم‌ترین شرکت‌های دولتی چینی دفتر مرکزی خود را در دبی تأسیس کرده و این شهر را مقر فعالیت‌های خود برای خدمات‌رسانی و اجرای پروژه‌های زیرساختی در سراسر خلیج فارس قرار دادند (رنجبر حقیقی، ۱۳۹۹: ۹۸).

۸. اجرای طرح کمربند و جاده

نقطه عطف کلیدی دیگر در روابط بین خلیج فارس و چین، اعتراضات بهار عربی در سال ۲۰۱۱ بود که موجب شد کشورهای حوزه خلیج فارس رویکردی فعال‌تر و مداخله جویانه در منطقه اتخاذ کردند تا خطر گسترش بیشتر ناآرامی‌های اجتماعی را به حداقل برسانند. چین از این رویداد به عنوان فرصتی طلایی برای تعامل بیشتر با کشورهای حاشیه خلیج فارس استفاده کرد تا نفوذ اقتصادی و سیاسی خود را در زمانی که هم رقابت شدید با ایران و هم گسترش افراط‌گرایی خشونت‌آمیز در خاورمیانه و آفریقا وجود داشت، افزایش دهند. این دوره با راه اندازی طرح کمربند و جاده چین در سال ۲۰۱۳ مصادف شد و در نتیجه گسترش دولت اقتصادی این کشور در کشورهای در حال توسعه آغاز شد (Herrero, 2023). طرح ابتکار کمربند و جاده که در سال ۲۰۱۳، توسط شی جین‌پینگ معرفی شد در واقع، سمبل و نشانی از پیوندهای تاریخی بین چین و آسیای میانه و غرب آسیا بود. این طرح با هدف پیوند اقتصاد در حال رشد شرق آسیا به اروپا و به منظور ایجاد یک جاده ابریشم دریائی- قاره ای، از طرف چین مطرح شد. در همان سال شی جین‌پینگ با تأکید بر روابط اقتصادی، سیاسی و امنیتی با همسایگان، این‌طور بیان کرد که هدف عمده این طرح، ایجاد ثبات و حفظ آن در مناطق پیرامونی چین است (عله‌پور، سیمبر، ۱۳۹۹: ۶۰۴).

طرح همکاری ۱+۲+۳ در افتتاحیه مجمع همکاری کشورهای عرب و چین در سال ۲۰۱۴ نیز به عنوان ابزاری برای توسعه همکاری‌ها در قالب طرح کمربند و جاده معرفی و مطرح شد.

این طرح اولویت‌بندی‌های حوزه همکاری‌های متفاوت کشورهای عرب را در مقابل چین نشان می‌داد. بعد از ۲۰۱۴، حجم تجارت چین با کشورهای حوزه خلیج رو به کاهش گذاشت اما مجدداً در سال ۲۰۱۷ این روند بهبود یافت و از سقف قبلی خود در سال ۲۰۱۴ عبور کرد و روند صعودی را در پیش گرفت (سازمند، رضانی، ۱۳۹۹: ۶۳۷). به‌طور مثال؛ روابط چین با امارات متحده عربی که در سال ۱۹۸۴ رسمیت پیدا کرد. به‌طور چشمگیری در اوایل دهه ۲۰۰۰، در زمینه‌های مختلف گسترش یافت به طوری که در پایان سال ۲۰۱۸، امارات متحده عربی از اهمیت بسیار بالایی در مسیر اهداف اقتصادی و سیاسی چین برخوردار شد (Ehteshami, 2023: 6). علاوه بر امارات متحده عربی، بحرین و سایر کشورهای خلیج فارس نیز در این دوره تراز تجاری مثبت با چین را تجربه کردند (سازمند، رضانی، ۱۳۹۹: ۶۳۸). شی جین‌پینگ، انتظار داشت که با اجرای این طرح، بتواند سرمایه‌های کلانی را در منطقه هدف جذب کرده و به دنبال آن نظم نوین اقتصادی را چه در منطقه و چه در سطح جهانی پدید آورد. دولت چین برای شفاف‌سازی دلایل خود از اجرای این ابرپروژه، در سال ۲۰۱۵، سند رسمی را منتشر کرد که اهداف این پروژه ابتکاری را بالابردن و ارتقا سطح همکاری‌های متقابل بین‌المللی، بهبود و تقویت زیرساخت‌های انرژی، تضمین امنیت و ایجاد شبکه‌های خطوط حمل‌ونقل جدید در کشورهای طرف قرارداد بیان می‌کرد (عله‌پور، سیمبر، ۱۳۹۹: ۶۰۵).

چین در ۲۹ می ۲۰۱۷، پیشرفت بلندپروازانه خود در این طرح را به همراه ۶۰ کشور دیگر مشارکت‌کننده در آن جشن گرفت و آن را طرحی برای بازسازی جهان نامید (Ehteshami, 2023: 4). در آغاز این طرح، به نظر می‌رسید تنها هدف چین از اجرای آن دریافت منابع انرژی مورد نیازش از سراسر جهان باشد اما نکته جالب اینجاست که امروزه ۷۰ درصد از تجارت دو جانبه چین با کشورهای شرکت‌کننده در این طرح بسیار فراتر از تعاملات انرژی پیش رفته و بسیاری از معاهدات مربوط به حوزه انرژی نیستند (Ehteshami, 2023: 7). در آغاز اجرای این طرح، به نظر می‌رسید که ایران به‌عنوان پل ارتباطی بین آسیای مرکزی و عربستان به‌عنوان بزرگ‌ترین منبع تولید نفت در منطقه نقش مهم‌تری در اجرای آن برای چین داشته باشند؛ ولی از آنجایی که بیشترین تمرکز این طرح بر سرمایه‌گذاری‌های غیرنفتی نظیر معماری و ساخت‌وساز، پروژه‌های اجرایی زیرساخت‌های دریائی، احداث بندرگاه‌ها، اسکله‌ها، ساختمان‌ها، جاده و راه‌آهن و همچنین تأسیس مناطق صنعتی گذاشته شده بود، کشور عراق نیز برای اجرای چنین پروژه‌هایی موردتوجه چین قرار گرفت و موافقت‌نامه‌هایی را با آن به امضا رساند (Chaziza, 2022). در ادامه اجرای این طرح، روابط چین با امارات متحده عربی همچنان به‌طور قابل‌توجهی رشد کرد و در بسیاری زمینه‌ها پیشرفت داشت. در دهه اخیر، بنادر دبی از مهم‌ترین دروازه‌های ترانزیتی استراتژیک چین به‌شمار رفته و تقریباً ۶۰ درصد تجارت چین با سایر کشورهای منطقه از طریق این بنادر و فرودگاه‌ها و شبکه حمل‌ونقل سریع امارات انجام می‌شود. علاوه بر این، تجارت دوجانبه این کشور

با حضور ۶۰۰ شرکت چینی با تخصص‌های متفاوت در حال تقویت است و امروزه، امارات به عنوان یک پایگاه استراتژیک در اجرای طرح کمربند و جاده چین شناخته می‌شود. با این توضیحات الگوی مبادلات چین با این کشورها بسیار واضح است، چین با صادرات فناوری به این کشورها مشتقات انرژی دریافت می‌کند (Ehteshami, 2023: 7).

تا قبل از همه‌گیری ویروس کرونا در سراسر جهان در سال ۲۰۱۹، چین اعلام کرده بود که برای اجرای پروژه‌های زیربنایی این طرح سالانه ۱۵۰ میلیارد دلار هزینه خواهد کرد؛ اما پس از شیوع کرونا این رقم به کمتر از نیم کاهش یافت. با این حال، بعد از پایان کرونا این رقم مجدداً افزایش یافت و این طرح همچنان در سراسر حوزه مورد هدف من جمله خلیج فارس به اجرا درآمد (Ehteshami, 2023: 4). در سال ۲۰۲۰، نیویورک تایمز، گزارشی را در ۱۸ صفحه منتشر کرد که حاوی بیش از صد مورد توافقنامه‌های تجاری بین چین و کشورهای خلیج فارس در زمینه‌های مختلف مانند ساخت فرودگاه، مسیرهای ریلی تندرو، مترو و به موازات آنها ایجاد مناطق آزاد تجاری در ایران و سایر نقاط خلیج فارس اشاره داشت. از این‌رو، این دهه به دهه همکاری‌های مشترک در حوزه انرژی، تجارت، تحقیقات راهبردی در زمینه توسعه صنعت، بانکداری، ارتباطات و ساخت‌وساز برای حمایت و پیشبرد همکاری‌های اقتصادی بین چین و کشورهای حوزه خلیج فارس نامگذاری شد (Steven, 2021). بر اساس گزارش صندوق بین‌المللی پول، تجارت بین چین و کشورهای خلیج فارس بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۱ از حدود ۹۰ میلیارد دلار به ۱۸۰ میلیارد دلار افزایش یافته است (Herrero, 2023). بعد دیگر اجرای این طرح در خلیج فارس افزایش فناوری‌های پیشرفته و تعامل آن با کشورهایی است که در این منطقه به دنبال دانش دیجیتال بودند؛ زیرا نیاز به فعالیت‌های اقتصادی دانش‌بنیان موجب شد که جمعیت جوان خلیج فارس به اطلاعات و فناوری‌های دیجیتالی که چین در اختیار آنان می‌گذاشت واکنش مثبت نشان داده و از این اطلاعات برای ارتقا زیرساخت‌های مخابراتی، احداث شرکت‌های متمرکز بر فناوری، هوش مصنوعی و ساخت شهرهای هوشمند استقبال کنند (Ehteshami, 2023: 6). با این حال، امروزه، پکن درمقابل هریک از قدرتهای فرامنطقه‌ای دیگر، که حضور مؤثری در خلیج فارس دارند، احساس خطر می‌کند و همواره ناچار است با به‌روزرسانی طرحها و همکاری‌های جامع استراتژیک خود با کشورهای بزرگ منطقه، مزیت حضور خود در خلیج فارس را بالا ببرد و با انجام پروژه‌هایی نظیر کمربند و جاده برای تأمین سبد انرژی خود از کشورهای حوزه خلیج فارس مرتباً در پی تقویت موقعیت پکن در منطقه باشد.

جدول زیر میزان تجارت چین با ایران و کشورهای حوزه خلیج فارس را از سال ۲۰۱۰ تا پایان ۲۰۱۹ را بر حسب میلیون دلار آمریکا و با توجه به ترتیب حجم مبادلات نشان می‌دهد که بیانگر رشد قابل توجه روابط تجاری این کشور با کشورهای منطقه خلیج فارس در دو دهه آغازین قرن

۲۱ است (International Monetary Fund, "Direction of Trade Statistics"). نکته قابل توجه در این جدول کاهش حجم مبادلات تجاری ایران با چین نسبت به سایر کشورهای منطقه و رشد چشمگیر مبادلات چین و امارات در این دهه است.

کشورها	میزان تجارت در سال ۲۰۱۰ (میلیون دلار)	میزان تجارت در سال ۲۰۱۹ (میلیون دلار)
عربستان سعودی	۵۱ / ۱۹۸.۱۸	۷۲ / ۸۵۰.۲۲
ایران	۲۲ / ۹۳۶.۷۳	۱۹ / ۲۲۸.۴۳
امارات متحده عربی	۱۷ / ۷۰۵.۱۱	۵۵ / ۲۱۲.۰۲
عمان	۱۰ / ۲۲۰.۶۱	۱۶ / ۵۵۳.۹۵
کویت	۹ / ۱۴۵.۲۲	۱۷ / ۱۴۲.۱
قطر	۴ / ۳۲۹.۱۳	۱۲ / ۵۷۱.۰۹
بحرین	۱ / ۳۵۱.۲۶	۲ / ۱۰۲.۲۱

تحلیل منافع تجاری و سیاسی چین در خلیج فارس، پویایی پیچیده‌ای دارد که این پویایی به‌ویژه در تجارت نمود بیشتری داشته است که البته در این مقاله فرصت پرداختن به آن نیست و لازم است که در پژوهش دیگری به آن پرداخته شود.

۹. نتیجه

مقاله‌ی حاضر با هدف واکاوی این پرسش اصلی شکل گرفت که «اتخاذ رویکرد واقع‌گرایی در کنار سایر رویکردهای چین در سیاست خارجی، از آغاز قرن ۲۱ چه دستاوردهایی برای چین در منطقه‌ی خلیج فارس به همراه داشته است؟» فرضیه‌ی مقاله مبتنی بر این بود که پکن با گرایش به رویکرد واقع‌گرایی و از طریق ابزارهای اقتصادی و دیپلماتیک متنوع در قالب طرح‌هایی مانند «کمربند و جاده»، توانسته است اهداف کلان خود را پیش ببرد. یافته‌های این پژوهش به وضوح صحت این فرضیه را تأیید و دستاوردهای آن را به شرح زیر نشان می‌دهند:

۱. تحقق اهداف استراتژیک از طریق ابزارهای اقتصادی: چین با درک صحیح از ساختار آنارشیکی نظام بین‌الملل و اولویت منافع ملی، به‌خوبی نشان داده که قدرت سخت (نظامی) تنها راه نفوذ در یک منطقه‌ی راهبردی نیست. این کشور با استفاده هوشمندانه از ابزارهای قدرت نرم اقتصادی مانند انعقاد موافقتنامه‌های تجاری، سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت زیربنایی و ارائه وام‌های کلان، سه هدف اصلی خود را با موفقیت پیش برده است:

الف- تأمین امنیت انرژی: تبدیل شدن به بزرگترین شریک تجاری و خریدار نفت کشورهای خلیج فارس، جریان پایدار نفت را برای اقتصاد چین تضمین کرده است.

ب- تسلط بر بازارهای منطقه: با حضور پررنگ در بخش‌های مختلف اقتصادی، بازارهای منطقه را به انباری برای تولیدات خود و مقصدی برای سرمایه‌گذاری‌هایش تبدیل کرده است.

ج- حفظ امنیت منابع و منافع: سرمایه‌گذاری در بنادر و زیرساخت‌ها، نه تنها امنیت ترانزیت انرژی را تضمین می‌کند، بلکه حضور فیزیکی و نفوذ امنیتی چین را در آبراهه‌های حیاتی مانند تنگه‌ی هرمز نهادینه ساخته است.

۲- تثبیت نقش به عنوان یک بازیگر فراقومی و تعادل‌ساز: رویکرد غیرایدئولوژیک و عمل‌گرای پکن، به آن این امکان منحصر به فرد را داده است که با همه‌ی بازیگران رقیب در منطقه—از جمهوری اسلامی ایران تا پادشاهی عربستان سعودی—روابط اقتصادی استراتژیک خود را توسعه دهد. این «دیپلماسی تعادل‌گرا» باعث شده تا چین نه تنها از دام درگیری‌های فرسایشی منطقه دور بماند، بلکه به قدرتی واسطه‌گر و اجتناب‌ناپذیر تبدیل شود که همه‌ی طرف‌ها برای کاهش وابستگی خود به غرب، به آن نیاز دارند.

۳- ایجاد موازنه در برابر هژمونی سنتی غرب: دستورالعمل فوق‌العاده‌ی دیگر این استراتژی، کاهش تدریجی انحصار و نفوذ سنتی ایالات متحده و متحدان غربی آن در خلیج فارس است. چین بدون رویارویی مستقیم و تنها از طریق ارائه یک الگوی جایگزین همکاری اقتصادی، گزینه‌ای جدید و جذاب پیش روی کشورهای منطقه قرار داده و به طور مؤثری در حال چندقطبی کردن فضای ژئوپلیتیک منطقه است.

می‌توان نتیجه گرفت که گرایش به رویکرد واقع‌گرایی، موتور محرکه و کلید طلایی موفقیت چین در خلیج فارس در قرن ۲۱ بوده است. این مقاله نشان می‌دهد که پکن با به کارگیری یک «واقع‌گرایی عمل‌گرا» و پیوند زدن هوشمندانه‌ی منافع ملی خود با ابتکارهای اقتصادی جهانی مانند «کمربند و جاده»، نه تنها به تمامی اهداف از پیش تعیین شده‌ی خود در زمینه‌ی انرژی، اقتصاد و امنیت دست یافته، بلکه جایگاهی بی‌سابقه و استراتژیک به عنوان یک بازیگر کلیدی و تعادل‌ساز در یکی از حساس‌ترین مناطق جهان به دست آورده است. با این حال، تداوم این موفقیت به توانایی چین در مدیریت دو چالش بزرگ وابسته خواهد بود: نخست، افزایش تنش با ایالات متحده که می‌تواند منطقه را به عرصه‌ی رقابت قدرت‌های بزرگ تبدیل کند و فضای مانور پکن را محدود نماید. دوم، توانایی در ادامه‌ی بازی تعادلی بین ایران و عربستان در صورت تشدید بحران‌ها که ممکن است چین را ناگزیر به جانبداری کند و مدل کنونی «همکاری با همه» را با خطر مواجه سازد. عبور موفقیت‌آمیز از این چالش‌ها، آزمون نهایی برای اثبات کارآمدی این مدل از دیپلماسی واقع‌گرایانه چینی خواهد بود.

منابع

سازمند، بهاره و فریبرز ارغوانی، (۱۳۹۶)، *سیاست‌های خارجی جهانی و منطقه‌ای چین در قرن ۲۱*، تهران، دانشگاه تهران.

حق شناس کمیاب، سید علی، (۱۳۸۸)، *ساختار سیاسی اجتماعی لبنان*، تهران، سنا.

شامیری شکفتی، افشین، (۱۳۹۷)، *سیاست خارجی چین*، تهران، جوینده.

- قاسمی، فرهاد، (۱۳۹۱)، *اصول روابط بین الملل*، تهران، میزان.
- نای، جوزف، (۱۳۹۸)، *آینده قدرت*، مترجم احمد عزیزی، تهران، نی.
- براتی، رضا و شیرخانی، علی، (۱۳۹۲)، «سیاست خارجی عمل گرایانه و توسعه اقتصادی: مطالعه موردی چین از ۱۹۷۸-۲۰۱۰»، *مطالعات راهبردی جهانی*، دوره ۴، شماره ۱۲، ۱۶۴-۱۳۳.
- بهرامی مقدم، سجاد، (۱۳۹۹)، «محرکهای اقتصادی ابتکار کمربند و جاده»، *سیاست و روابط بین الملل*، دوره ۴، شماره ۴، ۵۶-۳۰.
- رنجبرحقیقی، لادن، (۱۳۹۹)، «روابط اقتصادی چین و خلیج فارس تحت ابتکار کمربند و جاده»، *دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی*، شماره ۳۴، ۱۰۵-۸۵.
- سازمند، بهاره و رضائی، احمد، (۱۳۹۹)، «رژیم سازی چین در خلیج فارس، واکاوی منطقه آزاد تجاری چین و شورای همکاری خلیج فارس»، *سازمان های بین المللی*، شماره ۱۳، ۶۵۵-۶۲۶.
- شامیری شکفتی، افشین، شاهنده، بهزاد و دیگران، (۱۳۹۷)، «جایگاه قدرت هوشمند در سیاست خارجی چین»، *ژئوپلتیک*، شماره ۵۱، ۶۲-۳۱.
- عله پور، مهرداد و سیمبر، رضا، (۱۳۹۹)، «ارزیابی عوامل مؤثر بر تعامل اقتصادی چین با بلوکهای تجاری منتخب مطالعه تطبیقی شورای همکاری خلیج فارس و اوراسیا»، *نشریه سازمانهای بین المللی*، ۵۹۶-۶۲۳.
- غریبان زندی، داوود و عباسی، محمد، (۱۴۰۰)، «تحولات استراتژیک خارجی چین در خاورمیانه در دهه دوم سده ۲۱، چرایی و چگونگی»، *مطالعات اقتصاد سیاسی بین الملل*، دوره ۴، شماره ۲، ۵۲۲-۴۹۳.
- متقی، افشین و دستجردی، کامران، (۱۳۹۴)، «ژئوپلتیک و واقع گرایی، مورد گفتمان؛ سیاست خارجی چین»، *فصلنامه جغرافیا*، شماره ۴۵، ۲۸-۵.
- متقی، افشین و قره بیگی، مصیب، (۱۳۹۳)، «جایگاه راهبردی خلیج فارس در سیاست خارجی چین»، *پژوهشنامه ایرانی سیاست بین الملل*، دوره ۲، شماره ۲، ۸۹-۷۰.
- وجدی دستگردی، زهرا و صالحیان دهکردی، حسین، (۱۳۹۷)، «بررسی حضور چین در خلیج فارس از منظر سیاسی و اقتصادی با تکیه بر روابط ایران و چین»، *پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی*، دوره ۲، ۱۲-۱.
- آقاجانی، زهره، (۱۴۰۲)، «تجارت ایران با سازمان همکاری شانگهای از مرز ۳۷ میلیارد دلار گذشت»، *مهر نیوز*، ۲۴ بهمن ۱۴۰۲، کد خبر: ۶۰۲۳۵۷۷.
- عطارزاده، سجاد، (۱۴۰۲)، «چین و خلیج فارس؛ از تعامل اقتصادی تا همکاری راهبردی»، *روزنامه فرهیختگان*، ۱۱ شهریور ۱۴۰۲، کد خبر: ۸۴۰۸۸.
- Aghajani, Zohreh, (2023), "Iran's Trade with the Shanghai Cooperation Organization Exceeds \$37 Billion", *Mehr News*, February 13, News Code: 6023577. [In Persian]
<https://www.mehrnews.com/news/6023577/24.11.1402>.
- Attarzadeh, Sajjad, (2023), "China and the Persian Gulf: From Economic Interaction to Strategic Cooperation", *Farhikhtegan newspaper*, September 2, 2023, news code: 84088. [In Persian].
<https://farhikhtegandaily.com/news/84088/>.
- Bahrami Moghaddam, Sajjad, (2020), "Economic Drivers of the Belt and Road Initiative", *Politics and International Relations*, Vol. 4, No. 4, 30-56. [In Persian]
- Baohui, Zhang. (2014). "Xi Jinping, Pragmatic Offensive Realism and China's Rise", *Global Asia*. Vol. 9. No. 2.

- https://www.globalasia.org/v9no2/feature/xi-jinping-pragmatic-offensive-realism-and-chinas-rise_baohui-zhang
- Barati, Reza, and Shirkhani, Ali, (2013), "Pragmatic Foreign Policy and Economic Development: A Case Study of China from 1978-2010", *Strategic Studies of Globalization*, Vol. 4, No. 12, 133-164. [In Persian]
- Chaziza, Mordechai. (2022). "Gulf States Do Digital with China- Analysis", in *East Asia Forum*. <https://eastasiaforum.org/2022/10/07/gulf-states-go-digital-with-china/>.
- Ehteshami, Anoushirvan. (2023). "China's Grand Vision and the Persian Gulf", *IAI Papers*. 23. 7. 2023, ISSN 2610- 9603. <https://www.iai.it/sites/default/files/iaip2307.pdf>.
- Ellehpour, Mehrdad, and Simbar, Reza, (2020), "Evaluation of Factors Affecting China's Economic Interaction with Selected Trade Blocs: A Comparative Study of the Persian Gulf Cooperation Council and Eurasia", *Journal of International Organizations*, 596-623. [In Persian]
- Fulton Jonathan. (2021). "China between Iran and the Gulf Monarchies", *Middle East Policy*, Volume 28, Issue 3-4. Pp. 203- 216. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/mepo.12589>.
- Gharyanzandi, Davood, and Abbasi, Mohammad, (2021), "China's Foreign Strategic Developments in the Middle East in the Second Decade of the 21st Century, Why and How", *International Political Economy Studies*, Vol. 4, No. 2, 493-522. [In Persian]
- Ghasemi, Farhad, (2012), *Principles of International Relations*, Tehran, Mizan. [In Persian]
- Haghshenas Kamiab, Seyed Ali, (2009). *The Socio-Political Structure of Lebanon*, Tehran, Sana. [In Persian]
- Hankins, James. (2020). "What Kind of Realism Toward China?", *Book Reviews*. Winter 2020. 21. <https://claremontreviewofbooks.com/what-kind-of-realism-toward-china/>.
- Herrero, Alicia Garcia. (2023). "China's growing complex economic relationship with the Gulf States". *Bruegel*. <https://www.bruegel.org/newsletter/chinas-growing-and-complex-economic-relationship-gulf-states/21.1.2023>.
- International Monetary Fund, "Direction of Trade Statistics," <https://data.imf.org/?sk=9D6028D4-F14A-464C-A2F2-59B2CD424B85&sId=1515619375491>.
- Jonathan Fulton and Li-Chen Sim, eds., *External Powers and the Gulf Monarchies* (London: Routledge, 2019).
- Kenneth Katzman, "The United Arab Emirates (UAE): Issues for U.S. Policy," Congressional Research Service, 2020, 14.
- Lars Erslev, Anderson. (2019). "China, The Middle East, and Researching of World Order, The Case of Iran". *Danish Institute of International Studies*. https://pure.diis.dk/ws/files/3166089/DIIS_WP_2019_14_China_the_Middle_East_and_the_reshaping_of_world_order.pdf.
- Laura Zhou, "China, Iran Should Stand Together Against 'Unilateralism and Bullying,' Wang Yi Says," *South China Morning Post*, January 1, 2020,

<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3044149/china-iran-should-standtogether-against-unilateralism-and>.

- Mearsheimer, J.J. (2001). The tragedy of great power politics. New York: W.W. Norton & Company. <https://samuelbhfaure.com/wp-content/uploads/2015/10/s2-mearsheimer-2001.pdf>.
- Mottaghi, Afshin, and Dastjerdi, Kamran, (2015), "Geopolitics and Realism, Case of Discourse: China's Foreign Policy", *Geography Quarterly*, No. 45, 5-28. [In Persian]
- Mottaghi, Afshin, and Gharebeigi, Mosayeb, (2014), "The Strategic Position of the Persian Gulf in China's Foreign Policy", *Iranian Journal of International Politics*, Vol. 2, No. 2, 70-89. [In Persian]
- Nye, Joseph, (2019), *The Future of Power*, Translated by Ahmad Azizi, Tehran, Ney. [In Persian]
- Ranjbar Haghighi, Ladan, (2020), "China-Persian Gulf Economic Relations under the Belt and Road Initiative", *New Achievements in Humanities Studies*, No. 34, 85-105. [In Persian]
- Sazmand, Bahareh and Fariborz Arghavani, (2017), *China's Global and Regional Foreign Policies in the 21st Century*, Tehran, University of Tehran. [In Persian]
- Sazmand, Bahareh, and Ramezani, Ahmad, (2020), "China's Regime-Making in the Persian Gulf, An Analysis of the China Free Trade Zone and the Persian Gulf Cooperation Council", *International Organizations*, No. 13, 626-655. [In Persian]
- Shamiri Shekofti, Afshin, (2018), *China's Foreign Policy*, Tehran, Jooyande. [In Persian]
- Shamiri Shekofti, Afshin, Shahandeh, Behzad, and et al., (2018), "The Position of Smart Power in China's Foreign Policy", *Geopolitics*, No. 51, 31-62. [In Persian]
- Stephen M. Walt, *The Origin of Alliances* (Ithaca: Cornell University Press, 1987), 17-50; Kenneth Waltz, *Theory of International Politics* (Long Grove: Waveland Press, 1979), 126.
- Steven, Simon. (2021). "China and the Persian Gulf in the Aftermath of the U.S. Withdrawal". *Quincy Brief*. 2021, No.17. <https://quincyinst.org/research/china-and-the-persian-gulf-in-the-aftermath-of-a-u-s-withdrawal/>.
- Vajdi Dastgerdi, Zahra, and Salehian Dehkordi, Hossein, (2018), "Investigating China's Presence in the Persian Gulf from a Political and Economic Perspective Based on Iran-China Relations", *Scientific Information Center Database*, Vol. 2, 1-12. [In Persian]
- Waleed Hazbun, "In America's Wake: Turbulence and Insecurity in the Middle East," *Shifting Global Politics and the Middle East* 34, (2019): 14-17.